

Nieuwe bezieling voor het kapitalisme

Luigino Bruni

Bruni opent met citaten van de cultuurfilosoof Walter Benjamin (uit *Kapitalismus als Religion*) en van 'de laatste Italiaanse humanist', de priester en intellectueel Giuseppe De Luca (1898-1962). Volgens de eerste heeft het kapitalisme zich in het Westen ontwikkeld als een parasiet op het christendom. De laatste ontmaskert onze genereuze ideeën over de bestrijding van armoede, die nooit zo sterk zijn als de liefde voor ons eigen huis.

Economische en andere deugden

'Economie is de religie van onze dagen. Het economisch vocabulaire infiltreert steeds meer andere terreinen van de samenleving (onderwijs, politiek, gezondheidszorg, onderzoek, levensbeschouwing, vrijwilligerswerk). Zoals *democratie* in de 20^e eeuw het paradigma voor het goede leven was, zo is economie dat nu: een goede school functioneert als een bedrijf. Ondernemingen hebben zeker hun goede kanten, maar ze worden steeds meer beschouwd als enige bron voor het goede leven. Ten onrechte, want ze kunnen niet álle sociale waarden genereren. Er zijn waarden buiten die van het bedrijfsleven, economie is niet genoeg. Dat is niet nieuw maar wordt tegenwoordig te makkelijk vergeten.

Bedrijven moeten beseffen dat zij geen zeggenschap hebben over de ziel van hun werknemers. Zij moeten, als bedelaars, afwachten wat hun gegeven wordt. De hoogste deugden van hun mensen vallen hun slechts toe als 'vrijwillige giften van de ziel'. In reactie maken bedrijven pseudo-deugden die ze met contracten en bonussen denken te kunnen kopen. Bovendien worden niet-economische deugden steeds meer als 'zonden' gezien: nederigheid, zachtmoedigheid, barmhartigheid en kwetsbaarheid.

Bruni verduidelijkt: 'Mijn universiteit kan professor Bruni inkopen, maar niet Luigino. Niet mijn enthousiasme, niet de vreugde die ik ervaar als ik werk met studenten en die ik aan hen doorgeef. Luigino is een geschenk.' Een arbeidsovereenkomst is niet voldoende. Mensen leveren pas echt *goed* werk wanneer zij zich gezien, erkend en gewaardeerd weten, wanneer ze verantwoordelijkheid krijgen en ruimte voor creativiteit.

Werken = geven

Werk is een geschenk – en dat zegt Bruni niet omdat hij een romantische Italiaan is. Wat je kunt kopen is het minst belangrijk in het leven. Het belangrijkste is gezien te worden door je leidinggevende, zijn dankbaarheid en waardering te ervaren. Maar die komen hun kantoor niet uit, druk als ze zijn met managementinformatie bijhouden. Hun werknemers snakken ernaar dat ze

komen kijken hoe ze hun werk doen, lesgeven, wc's poetsen, patiënten verzorgen – hun geschenk geven.

Bruni verwijst kort naar de wijsheid van twee 'kringen' waarvan geleerd kan worden: kloostergemeenschappen en de vrouwenwereld ronde de geboorte. Hoe monniken en nonnen 'baden en werkten' en hoe vrouwen samenwerkten in dienst van het leven – de 'wijsheid van handen' is in onze tijd afwezig in het mannelijke paradigma van het ondernemen.

Er is behoefte aan 'humanistische managers' die kijken en luisteren. Zij investeren in relaties en creëren 'relationele goederen'. Kerken zouden in economisch onderwijs moeten investeren. En faculteiten economie zouden beeldende kunst, literatuur, filosofie en spiritualiteit in hun curriculum moeten opnemen. De grootste uitdaging voor ondernemingen is om zachtheid, nederigheid, barmhartigheid, gulheid, gastvrijheid, kortom pre-economische deugden, te integreren in hun processen.

Bruni gaat nog wat dieper in op de deugd van de kwetsbaarheid. 'Economische deugden' zijn gebaseerd op onkwetsbaarheid en immuniteit. Wie zich kwetsbaar toont, is een loser. Maar: zonder kwetsbaarheid is er geen hoop voor compleet menselijk zakendoen. De economische deugden hebben verzachting, 'vermenselijking' door niet-economische deugden nodig.

Conclusie met de Bijbel

Bruni heeft van een aantal Bijbelboeken analyses geschreven vanuit economisch perspectief (Job, Prediker, Jesaja). Hij besluit zijn lezing met een korte blik op de verhalen over Noach en De toren van Babel.

Na het verhaal over Noach en zijn ark (Gen. 6-9) volgt het verhaal over de bouw van de toren van Babel (Genesis 11). Ik herken daarin de neiging van mensen zich na een 'zondvloed', een crisis die het einde van een tijdperk betekent, terug te trekken in de eigen kring en degenen die afwijken buiten te sluiten, om niet 'over de aarde verstrooid' te raken. Het is de angst die torens van gelijken bouwt, om mensen tegen diversiteit te beschermen.

Maar Babel was niet het eerste 'grote werk' in de Bijbel. Dat was de ark die Noach bouwde toen God alle mensen van de aarde wilde wegvagen omdat zij slecht waren en alles wat zij uitdachten steeds even slecht was. Alleen Noach vond bij de Heer genade. Daaruit lees ik dat de kritische massa één is. Eén rechtvaardige kan genoeg zijn.

Op de kruising van Noach en Babel halen we muren neer en bouwen we een ark.'

Bruni besluit zijn lezing met dezelfde dichtregels als waarmee hij die opende, nu in het Italiaans voorgedragen (Giacomo Leopardi (1798-1839), uit: 'Il canto notturno di un pastore errante dell'Asia' (Nachtlied van een zwervende herder))

<p>E quando miro in cielo arder le stelle; Dico fra me pensando: A che tante facelle? Che fa l'aria infinita, e quel profondo Infinito seren? che vuol dir questa Solitudine immensa? ed io che sono?</p>	<p>... en als ik de sterren aan de hemel zie branden, zeg ik bij mijzelf: Waartoe zoveel fakkels? Wat doet de oneindige lucht, en dat diepe, vredige oneindige? Wat betekent deze uitgestrekte eenzaamheid? En ik, wat ben ik?</p>
---	--